

חינוך בגיל הרך – פדגוגיה ותכנים – סדרת סקירות

סדרת סקירות בנושא חינוך לגיל הרך

חינוך בגיל הרך – למידה מההיסטוריה וממנהיגות חינוכית – 5

בתחום החינוך בגיל הרך חלים שינויים משמעותיים בעשורים האחרונים. שינויים אלה הם חלק מהבנה גוברת לגבי החשיבות של התחום, לצד התפתחות בידע לגבי דרכי הפעולה המיטביות בגיל זה. הסקירה היומית מציגה שני מאמרים שבחנו שינויים כאלו ואת הדרכים לקדםם בצורה מיטבית. **במאמר הראשון** מוצג ניתוח תוכן השוואתי לרעיונות, המטרות והמבנים המרכזיים בחינוך בגיל הרך בשוודיה ובפינלנד בתקופה של כחצי מאה. **המאמר השני** מציג שלושה מקרים של **מנהיגות חינוכית** וקידום מוצלח של שינויים פדגוגיים בגיל הרך.

תובנות מרכזיות

1. **חינוך בגיל הרך תורם לקידום מגוון מטרות ציבוריות**, ובין היתר הוא חיוני להבטחת מצוינות חינוכית בטווח הארוך, ושיפור בשוויון הזדמנויות. עם זאת גם במדינות רווחה חזקות, ניכר מעבר משיח של שוויון זכויות לשיח המדגיש את חשיבות ההתפתחות הקוגניטיבית בגיל הרך.
2. **דמויות מובילות פדגוגיות** (מפקחות, מדריכות פדגוגיות, ומחנכות לגיל הרך המובילות הכשרה למחנכות עמיתות) נמצאו בעלות השפעה רבה על האפשרות לייצר שינוי מוצלח בגיל הרך. בהתחשב בכך, חשוב לשתף דמויות אלה בהובלה של תהליכי שינוי ולרתום אותם לצורך כך מבעוד מועד.
3. **הצמחת מנהיגות**: הכשרה מתמשכת שמטרתה לטפח **מנהיגות פדגוגיות בחינוך לגיל הרך** צריכה להיכלל בכל תהליך שינוי ושיפור מערכתי.

שותפים בכתיבה: עודד בושריאן, אנה קובובסקי, אסף שטיין.

לסקירות
קודמות

הרשמה
לתפוצה בוואטסאפ

הרשמה
לתפוצה במייל

שינויים במדיניות החינוך בגיל הרך בשתי מדינות נורדיות¹

כמו בכל תחומי החיים, גם בתחום החינוך בגיל הרך חלים שינויים משמעותיים בעשורים האחרונים. ברחבי העולם המערבי קיימת הבנה רבה יותר לגבי החשיבות של התחום, וכן ניכרת התפתחות בידע על דרכי הפעולה המיטביות בגיל זה. בהתאם לכך, מדינות רבות משנות את מדיניות החינוך שלהן באופן משמעותי כדי להתאימה לידע החדש וכדי להכין את הילדים טוב יותר לעולם החדש.

כדי להבין את השינויים במדיניות החינוך בגיל הרך בעשורים האחרונים, בחנו כותבי המאמר את השינויים הללו בשתי מדינות נורדיות: פינלנד ושוודיה. מדינות אלו נבחרו ראשית מכיוון שהן חולקות דמיון במבנים ובמטרות של מערכות החינוך לגיל הרך אצלן, מה שמקל את ההשוואה ביניהן, ושנית לשתייהן היסטוריה של רפורמות משמעותיות בחינוך בגיל הרך.

המתודולוגיה שנקטו כותבי המאמר היא ניתוח משווה של תוכן. בגישה מתודולוגית זו בוחנים שני מקרי מבחן או יותר באמצעים איכותניים: ניתוח מסמכים, תצפיות ועוד. לאחר מכן מנתחים את הממצאים, מוצאים תמות משותפות ומשווים את הממצאים משני מקרי המבחן על פי התמות הללו.

החוקרים התמקדו בשלוש תמות מרכזיות: הרעיונות המרכזיים המנחים את החינוך והטיפול בגיל הרך, המטרות המרכזיות של החינוך והטיפול בגיל הרך והמבנים הממשלתיים המיישמים ומקדמים רעיונות ומטרות אלה. המאמר סוקר את השינויים בשלוש התמות הללו בשתי המדינות לאורך שלוש תקופות.

תקופת הגיבוש וההכלה (1960-1990)

- **רעיונות מרכזיים:** בתקופה זו העקרונות המרכזיים שהיו מונחים בבסיס החינוך לגיל הרך היו שוויון הזדמנויות לכל הילדים והכללה, קרי החינוך בגיל הרך כזכות בסיסית לכל ילד. בפינלנד במיוחד הושם דגש על שיתוף פעולה בין הממשלה, הקהילות וההורים.
- **מטרות:** בהתאם לרעיונות המקובלים באותה תקופה, מטרות החינוך בגיל הרך היו לפתח את הכישורים החברתיים והרגשיים של הילדים ולהכניס לבית הספר תוך שמירה על חוויות משחקיות.
- **מבנים:** בשתי המדינות היו גני הילדים חלק ממערכת החינוך הציבורית ונהנו מפיקוח ממשלתי. תוכניות הלימודים עסקו בפיתוח אישי ובפיתוח כישורים חברתיים ועשו זאת דרך משחק.

תקופת הביזור, הגיוון והחידוד (1990-2010)

- **רעיונות מרכזיים:** בשתי המדינות, עקרונות של שוויון חברתי ואוניברסליות אפיינו את החינוך לגיל הרך באותה תקופה. בשוודיה, רעיונות פדגוגיים התפתחו עם דגש על חוויות משחק ולמידה. בפינלנד, הדגש היה על הילד במרכז תוך טיפוח האינטראקציה בין ילדים למבוגרים.
- **מטרות:** בשוודיה כללו המטרות הבטחת שוויון בגישה לחינוך ולמידה תוך שמירה על ערכים של חירות ושיתוף פעולה. בפינלנד הן כללו הקניית כישורים חברתיים ופדגוגיים תוך שמירה על עקרונות של סולידריות ושוויון. שתי המדינות הציבו להן למטרה לטפח למידה מוקדמת אצל ילדים ולחזק את החינוך לגיל הרך כחלק מהמערכת החינוכית הכוללת.
- **מבנים:** החינוך לגיל הרך נותר חלק ממדיניות בריאות ורווחה עם דגש על שיתוף פעולה בין גופים שונים בפיתוח תוכניות פדגוגיות. בשנת 1998 הציגה שוודיה לראשונה תוכנית לימודים פורמלית שכללה 15 שעות בשבוע לכל הילדים בגיל הרך.

¹ Alexiadou, N., Hjelmér, C., Laiho, A., & Pihlaja, P. (2024). Early childhood education and care policy change: Comparing goals, governance and ideas in Nordic contexts. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 54(2), 185-202.

הסקירה היומית

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

תקופת הפנייה לחינוך (2010 והלאה)

- **רעיונות:** בתקופה זו ניכרת התמקדות בהיבטים של חינוך פורמלי עם דגש על תהליכי למידה והוראה. בשוודיה **ההתמקדות במושגים "חינוך" ו"למידה" הפכה לדומיננטית**. בפינלנד הרעיונות סביב חינוך לגיל הרך נותרו ממוקדים בשוויון ובאוניברסליות, אך עם נטייה הולכת וגוברת לכיוון החינוך הפורמלי.
- **מטרות:** בפינלנד נותרו המטרות ממוקדות בשוויון ובאוניברסליות עם דגש על תמיכה בלמידה המוקדמת של ילדים, אך עם הכרה בצורך לשפר את איכות ההוראה והלמידה. המטרות בשוודיה עודכנו והושם **דגש על שיפור ועל הקנייה של כישורים קוגניטיביים** תוך שמירה על גישה הוליסטית לחינוך.
- **מבנים:** בפינלנד החלו שם לשים דגש על השיפור של איכות החינוך ועל הכשרה מקצועית לצוותי החינוך. בשוודיה חלו שינויים במבנה האחריות של צוותי החינוך - מורים מוסמכים קיבלו תפקיד מרכזי יותר.

השפעת מנהיגים פדגוגיים על חינוך בגיל הרך²

מנהיגים פדגוגיים בגיל הרך הם האנשים הממלאים תפקידי הובלה במערכות החינוך לגיל הרך, כגון מנהלים, מורים מובילים או מורי מורים. אנשים אלו נמצאים בעמדה ייחודית המאפשרת להם להוביל שינויים פדגוגיים ולתמוך בשיפור הפרקטיקות החינוכיות במערכת החינוך לגיל הרך.

החוקרות בחנו את תפקידם של מנהיגים פדגוגיים לגיל הרך. המאמר מתמקד בדרכים שבהן מנהיגים פדגוגיים יכולים לסייע בהנעת שינויים ורפורמות במטרה לשפר את איכות התוכניות החינוכיות ואת התוצאות עבור הילדים.

כדי לבחון את תפקיד המנהיגים הפדגוגיים לעומק, נקטו החוקרות גישת מחקר איכותנית. הן ערכו ראיונות עם מנהיגים פדגוגיים בגיל הרך וכן עם מורים ועם צוותי ניהול. כמו כן הן ביצעו תצפיות על פעולות המנהיגים הפדגוגיים בהקשרים שונים. כל זאת כדי להבין לא רק את הפעולות ואת המעשים של המנהיגים הפדגוגיים אלא גם את המשמעות שייחסו המנהיגים עצמם לאותן פעולות.

כדי לספק תמונה רחבה על תפקידם של המנהיגים החינוכיים בהקשרים מגוונים, התבססו פברי ועמיתותיה על שלושה מקרי מבחן שונים: ראשית, בית ספר ציבורי הפועל בהתאם לתוכנית לימודים מוכתבת שאליו כל תלמיד יכול להירשם; שנית, בית ספר פרטי שהקבלה אליו סלקטיבית, ושנהנה מגמישות ניהולית רבה; ושלישית, **מרכז חינוך לגיל הרך** שבו נבחנים תהליכים פדגוגיים שונים והשפעתם על התפתחות הילדים.

המאמר מציע ממצאים חשובים לגבי **תפקיד המנהיגות הפדגוגית בגיל הרך. ראשית**, בכל אחד מהמקרים, המנהיגות הפדגוגית הייתה אחראית להניע תהליך של שינוי פדגוגי ומילאה תפקיד קריטי בהצלחתו או בכישלונו.

שנית, בכל המקרים, נצפתה חשיבות רבה **לבניית אמון** בין המנהיגים לצוותי ההוראה. כאשר מנהיגים פיתחו קשרים מקצועיים עם המורים על ידי שיחות פורמליות ובלתי-פורמליות, תרם הדבר להרגשת הערכה ולביטחון עצמי אצל המורים, מה שהוביל לשיחות עמוקות יותר על שיפורים פדגוגיים. רמה גבוהה

² Fabry, A., Barblett, L., & Knaus, M. (2022). The role of early childhood pedagogical leaders in schools: Leading change for ongoing improvement. *Australasian Journal of Early Childhood*, 47(4), 275-288.

הסקירה היומית

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

זו של שיתוף הייתה קריטית להצלחת השינויים הפדגוגיים. מורים שהרגישו שהם חלק מהתהליך נטו להיות מעורבים ומחויבים יותר לשינויים הדרושים.

הטכניקה המרכזית שבאמצעותה הובילו המנהיגים שינוי מוצלח הייתה קידום למידה מקצועית שיתופית, שבה המורים יכולים היו לשתף פעולה, ללמוד זה מזה ולפתח את כישוריהם. למידה כזו כללה הזדמנויות להנחות מפגשים שיתופיים ולתמוך במורים בתהליך הלמידה שלהם. המנהיגים פעלו להעצים את המורים, לאפשר להם להוביל פרויקטים ולפתח את כישוריהם וכן להשתתף בקבלת החלטות במוסד.

בין הגורמים שנמצאו חיוניים להצלחת השינוי החינוכי (ולהצלחת המנהיגים החינוכיים בהצלחתו) הכותבות מונות: תמיכה של מנהלי בתי הספר, שיתוף פעולה והחלטות משותפות, הבנה של אתגרים צפויים והכנה לקראתם ויצירת תהליך הדרגתי של שינוי שבו המנהיגים מסייעים למורים להבין את התהליך ומנחים אותם לאורך הדרך.

הסקירה היומית

לשכת המדענית הראשית
משרד הבריאות